

3. Сухомлинский В.А. Павлышская средняя школа: Обобщение опыта учеб.-воспит. работы – 2-е изд. – М.: Просвещение, 1979. – С. 178.
4. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям. – К.: Радянська школа, 1974. – С. 61.
5. Сухомлинский В.А. Воспитание долга // Коммунист Украины. – 1969. – №9. – С. 75.
6. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям. – К.: Радянська школа, 1974. – С. 79.

УДК 37.036+37(09)

О.В. Барнич

ПОТЕНЦІАЛ ХУДОЖНЬОЇ СПАДЩИНИ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО У РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Статтю присвячено дослідженню проблеми значення художньої спадщини В.О. Сухомлинського для розвитку особистості молодшого школяра.

The article devoted to research of the problem of V.A. Sukhomlinsky belles-lettres heritage importance's for the primary school's pupil personality development.

Постановка проблеми. Проблема розвитку творчих здібностей особистості молодшого шкільного віку має першочергове значення в умовах функціонування сучасного суспільства, яке є орієнтованим на креативну, багатогранну особистість. Проте, не менш важливою є проблема організації необхідного впливу на процес формування особистості, оскільки психолого-педагогічна думка констатує факт прямої залежності рівня розвитку творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку від якості наповнення педагогічного процесу матеріалом відповідного змісту та спрямування. Не менш важливого значення, за нашим переконанням, має морально ціннісний компонент, який є вектором розвитку творчих здібностей. Ми вважаємо, що необхідні характеристики мають далеко не всі художні твори, які можуть потрапити до рук дитини, тому педагог повинен допомагати дитині з вибором відповідної літератури. Ми переконані, що необхідними характеристиками володіє художня спадщина В. О. Сухомлинського, у цьому зв'язку ми вважаємо за потрібне звернути увагу на аналіз доробку педагога, з метою вияву морально-творчого наповнення художніх творів спадщини вченого, їх значення для процесу розвитку творчих здібностей особистості молодшого шкільного віку. У цьому і полягає актуальність дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій. У процесі власного наукового дослідження ми мали можливість переконатися у тому, що історико-педагогічна спадщина є оптимальною альтернативою доповнення та переорієнтації сучасних інноваційних методик. Зважаючи на вищезазначене, маємо акцентувати увагу на креативному підході до аналізу художньої спадщини В.О. Сухомлинського. Орієнтуючись на дослідження постаті та творчості педагога, що його представлено у доробках таких науковців, як М.Я. Антоненко, Л.С. Бондар, Т.Г. Буцняк, В.А. Василенко, М.М. Дубінка, І.А. Зязюн, В.П. Корнєєв, В.Г. Кузь, А.М. Луцюк, В.М. Мадзігон, Л.М. Масол, В.Г. Редько, Є.Г. Родчанін, Я.А. Розенберг, О.Я. Савченко, Г.М. Сагач, О.В. Сухомлинська, Г.В. Сухорукова, З.М. Шевців, М.Д. Ярмаченко тощо, маємо внести певні корективи з метою поглибленого осмислення значення художньої спадщини В.О. Сухомлинського у контексті проблеми розвитку творчих здібностей молодших школярів. Відповідно маємо визначити мету дослідження.

Мета дослідження – аналіз художньої спадщини В.О. Сухомлинського за авторською системою розроблених критеріїв із метою виявлення рівня морально-творчого потенціалу.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи творчу спадщину В. Сухомлинського, з метою виявлення рівня творчого потенціалу текстового матеріалу, маємо зазначити, що зв'язки та оповідання видатного педагога є полікомпонентним, багатовекторним явищем, здатним до різностороннього впливу на внутрішній світ особистості молодшого шкільного віку. Для більш детального з'ясування значення художньої спадщини В. Сухомлинського у

контексті розв'язання проблеми розвитку творчих здібностей учня початкової школи, маємо вдатися до більш детального аналізу, послуговуючись системою розроблених нами раніше критеріїв:

- *емоційно-експресивна насиченість;*
- *образність, чіткість та актуальність сюжетної проблематики;*
- *морально-етичне наповнення змісту.*

Емоційно-експресивна насиченість є яскраво вираженою у художній спадщині В. Сухомлинського. Значення емоційного насичення різноманітне, але сумарний загальний вплив безпосередньо чи опосередковано є направленим на розвиток творчих здібностей молодших школярів засобами художнього слова, яскравих образів. Можемо розглянути конкретні випадки на прикладі фрагментів оповідань автора. Так, у творі "Хай вірять" ми спостерігаємо характерне для художньої творчості педагога загалом емоційне наповнення, яке спрямоване на емпатійну реакцію читача. Власне організований на означеному рівні емоційно-експресивний вплив має найбільше шансів на подальше творче вираження, співтворчість автора і читача, оскільки актуалізує попередній чуттєвий досвід дитини. Глибоким є емоційно-експресивне наповнення оповідання "Хай я буду вашою, бабусю...", що підтверджує не випадковість наших суджень стосовно творчості В. Сухомлинського загалом. Проаналізувавши епізод оповідання, маємо підтвердити нашу думку.

Вплив на емоційну сферу особистості молодшого школяра оповідань В. Сухомлинського є обумовленим постійною та близькою інтеракцією педагога з учнями. Глибоке знання індивідуальних психологічних особливостей дітей позитивно сприяло оптимізації та організації процесу розвитку творчого потенціалу особистості учня. Проблема розвитку творчих здібностей учнів початкової школи опосередковано, засобами впливу на індивідуальний моральний досвід, моральний потенціал дитини реалізується і в оповіданні "Горбатенька дівчинка". Автор з певною мірою порушує тему фасилітації інтеракції системи "здорова дитина-дитина з особливими потребами". Оповідання сприяє проектуванню ситуації, що розглядається та прогнозує діях дитини, відповідно до актуальності проблеми. Тобто учень має змогу уявити себе як на місці дівчинки, так і на місці інших дітей класу. Також має можливість створити уявну зворотну ситуацію, залежно від рівня власного емпатійного потенціалу, оцінити увесь її трагізм та невинність. Отже, маємо стверджувати, що творча спадщина В. Сухомлинського є емоційно навантаженою та збагаченою експресією, а це є важливим рушієм, вектором розвитку творчих сил та здібностей учнів початкової школи.

Образність, чіткість та актуальність сюжетної проблематики. Відповідно до означеного критерію, маємо зауважити, що в процесі створення власних оповідань, казок видатний педагог послуговувався високообразним словом, добирав максимально чіткі та влучні звороти, вдало komponуючи їх у змістовні, цікаві сюжети, близькі за змістом для розуміння дитиною молодшого шкільного віку, а це свідчить про те, що автор був не лише неперевершеним знавцем дитячої психології, а й близьким другом, порадиником дитини. Утілював свій же заклик не опускаючись до рівня дитини, а підійматися до її рівня. Можемо розглянути наочно свідчення висловленого на прикладі творів В. Сухомлинського. Наприклад, фрагмент оповідання "Хай вірять" характеризується незначною образністю, що зумовлено прагненням автора відобразити картину більш точно, конкретно. Проте, в результаті цілісного аналізу оповідання маємо спостерігати значно вищий рівень образності, ніж унаслідок фрагментарного аналізу художнього твору. Стосовно актуальності, то незаперечним є той факт, що проблема та специфіка інтеракції систем "людина-природа" та "людина-людина" є актуальною для дитини молодшого шкільного віку, оскільки власне віковий період, про який ідеться, є пов'язаним із складними процесами соціалізації – адаптації до нових умов взаємодії із соціумом, формування світоглядних орієнтирів. Повертаючись до проблеми розвитку творчих здібностей особистості молодшого шкільного віку, маємо зацентувати увагу на емпатійному компоненті текстового матеріалу, який певним чином апелює до індивідуального морального досвіду дитини, стимулюючи процес

оптимального функціонування уяви та спрямовуючи її в конструктивне русло, а це є запорукою стимулюванню процесу розвитку творчих здібностей учнів початкової школи. Також і оповідання "Хай я буду вашою, бабусю..." має подібне емпатійне спрямування.

Фрагмент оповідання дає можливість переконатися у тому, що художня спадщина В. Сухомлинського має значний рівень образності, а це позитивно впливає на процес розвитку творчих здібностей, творчого потенціалу, творчих сил дитини. Безперечно, оповідання абсолютно відповідає критерію, в контексті якого є проаналізованим, оскільки не викликає сумнівів рівень актуальності літературного твору, зумовлений специфікою комунікативних внутрішньосоціальних процесів на основі принципів гуманності, співучасті. Високою образністю та значною глибиною відзначається оповідання "Блакитні журавлі". Незаперечно наявність прийому, що його застосовує у своїй художній творчості педагог, – єдність внутрішнього стану героя зі станом, настроєм навколишньої дійсності – природи. Дієвість прийому в контексті проблеми розвитку творчих здібностей молодших школярів ми розглядали та підтверджували раніше. Актуальність сюжетної проблематики не викликає сумнівів, адже йдеться про внутрішньосімейні стосунки, але не стільки у вимірі "батьки-діти", скільки в межах рівнів взаємодії всіх членів сім'ї, особливо за умов аномального функціонування сім'ї, пов'язаного з конфліктними процесами. Оповідання вдало ілюструє результати такого впливу на психіку, внутрішній світ дитини. Проблема, яку описано в художньому творі є актуальною для нашого дослідження ще і в тому контексті, що вдало демонструє наслідки негативного впливу мікроклімату сім'ї опосередковано на процес розвитку творчих здібностей дитини на рівні функціонування уяви та створення нею образів різної складності, контекстуально приземлених, конкретних, що є мотивованими ситуацією, про яку йдеться в оповіданні "Голубі журавлі". Отже, маємо підсумувати, що оповідання В. Сухомлинського характеризуються високим рівнем образності чіткості, є актуальними для розуміння дитиною вказаної вікової категорії.

Морально-етичне наповнення змісту. Відповідність наповнення творчості В. Сухомлинського не викликає сумнівів, оскільки базується на засадах гуманізму та високоморальних категоріях. Оповідання "Навіщо кажуть "Спасибі", як і кожне оповідання, переконує у тому, що педагог використовує найбільш сенситивний для формування морально-етичних переконань особистості віковий період, на основі порівняльного методу, з метою допомогти дитині самостійно зробити вибір на користь високоморальної поведінки, гуманних вчинків та суджень. Не менш важливою, особливо у контексті розвитку та функціонування сучасного суспільства, є проблема байдужості, яскраво проілюстрована в іншому оповіданні.

Досить важливою для процесу формування морально-етичної сфери молодшого школяра є проблема турботливого ставлення до природи. Специфічною рисою педагогічної парадигми В. Сухомлинського загалом і художньої творчості зокрема є інтегративний підхід, що його побудовано на основі єдності уяви, її прогностичної функції та емпатії, або, як означає її педагог, – співучасті.

Загалом, маємо зробити висновок, що художні твори, видатного педагога В. Сухомлинського всебічно впливають на процес розвитку та формування особистості молодшого шкільного віку за допомогою, зокрема, емпатійного вектора. Отже, в процесі аналізу художньої спадщини вченого, з метою визначення наявності та рівня креативного потенціалу, ми з'ясували, що оповідання В. Сухомлинського мають високий рівень творчого потенціалу, відповідають виділеним критеріям та позитивно впливають на розвиток творчих здібностей молодших школярів, що є вкрай необхідним у контексті дослідження нашої проблематики.

Висновки. Маємо зробити такі висновки:

1. Проблема розвитку творчих здібностей є полікомпонентною, для її вирішення необхідно звернути увагу на оптимальну організацію педагогічного процесу.

2. Морально-творчий потенціал художнього твору має важливе значення для оптимального формування особистості молодшого шкільного віку на засадах калокагатії.
3. Художня спадщина В. О. Сухомлинського вміщує необхідні характеристики для позитивного впливу на процес розвитку творчих здібностей молодших школярів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К.: Право, 2001. – 47 с.
2. Державна національна програма „Освіта”. Україна ХХІ століття. – К.: Райдуга, 1994. – 62 с.
3. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2001. – № 1. – С. 28 – 43.
4. Закон України „Про освіту”. – Х.: КСИЛОН, 2002. – 35 с.
5. Національна Доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. Освіта України. – 2001. – 18 липня. – С. 4–6.
6. Сухомлинський В.О. Казки школи під блакитним небом. – К.: Радянська школа, 1989. – 191 с.
7. Сухомлинський В. Сердце отдаю детям. – К.: Радянська школа, 1984. – 288 с.
8. Сухомлинський В.О. Слово вчителя у моральному вихованні // Вибрані твори в 5 томах. – К.: Радянська школа – 1977. – Т.5. – С. 321-330.
9. Сухомлинський В.О. Слово до учнів// Вибрані твори в 5 томах. – К.: Радянська школа – 1977. – С. 609-615.
10. Ornstein A.C. Strategies for Effective Teaching – Brown Benchmark, Chicago. – 1995.

УДК 37.018.2

Г.В. Белан

ОСОБИСТІТЬ ДИТИНИ ЯК ЦІННІСНИЙ ОРІЄНТИР НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У СПАДЩИНІ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО

У статті розглядаються погляди В.О.Сухомлинського на основні проблеми організації навчально-виховного процесу у загальноосвітній школі з урахуванням здібностей та інтересів дитини. Розглянуто ідеї педагога-гуманіста щодо оптимізації змісту освіти, а також доцільного розподілу навчального навантаження учнів.

The article is devoted to the analysis of the main ideas of V.O.Suhomlinsky about organization and optimization of studying process according to children's abilities and interests.

Розвиток українського суспільства на засадах гуманізації та демократизації, звернення до європейських політичних і культурних традицій, як наслідок процесу євроінтеграції, зумовили суттєві зміни пріоритетів і цінностей у сучасній освіті, характерною ознакою якої є поєднання набутого педагогічного досвіду з інноваціями. Ґрунтовне, науково-об'єктивне вивчення вітчизняного науково-педагогічного досвіду, глибоке розуміння загальних ідей, принципів, розроблених видатними ученими минулого з метою їх творчого застосування є характерною ознакою сьогоденного розвитку педагогічної науки, а також обов'язковою умовою вдосконалення і підвищення рівня якості системи освіти України.

Чільне місце в історії світової та національної педагогічної думки посідає видатний педагог, гуманіст і мислитель – Василь Олександрович Сухомлинський, наукова спадщина якого залишається невичерпним джерелом розвитку сучасної науки про освіту і виховання підростаючого покоління.

Різноманітним проблемам педагогічної системи В.О.Сухомлинського присвячені праці багатьох сучасних учених – М. Антонця, І. Беха, В.Бондаря, Л. Бондар, М. Вашуленка, І. Зязюна, В. Кузя, Н. Ничкало, В. Паламарчук, О. Савченко, М. Сметанського, О.Сухомлинської та багатьох інших.